

Munich Personal RePEc Archive

The Selected Factors Influencing the Participation of Women in Microfinance

Janda, Karel and Van Tran, Quang and Zetek, Pavel

University of Economics, Prague, Charles University in Prague

6 October 2014

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/59109/>

MPRA Paper No. 59109, posted 07 Oct 2014 04:52 UTC

Vybrané faktory ovlivňující zapojení žen v mikrofinancích (The Selected Factors Influencing the Participation of Women in Microfinance) *

Karel Janda

Institut ekonomických studií, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, Smetanovo nábřeží 6, 110 01 - Praha 1.

Fakulta financí a účetnictví, VŠE, náměstí W. Churchilla 4, 130 67 - Praha 3.

karel-janda@seznam.cz

tel. +420 222 112 316

Van Quang Tran

Fakulta informatiky a statistiky, VŠE, náměstí W. Churchilla 4, 130 67 - Praha 3.

Tran@vse.cz

tel. +420 224 09 4224

Pavel Zetek

Fakulta financí a účetnictví, VŠE, náměstí W. Churchilla 4, 130 67 - Praha 3.

zetekpavel@centrum.cz

tel. +420 737 522 999

Abstract

This paper investigates the possible reasons why many microfinance institutions (MFIs) have gradually experienced a decrease in the share of female borrowers in their portfolios over the last few years. We confirm that the share of women may be decreasing due to the growing dependence of the MFIs on their own financial sources. At the same time the decrease of the share of female borrowers is accentuated by their growing integration into the agricultural sector. Our results further show that share of women is also strongly dependent on the macroeconomic variables: economic growth, household consumption, wage, education, social environment and employment policy. All these indicators have a positive impact on the share of women participating in the microfinance programs.

Key words: microfinance, female, microcredit, macroeconomics

JEL Classification: G21, O11, E24, O54

The research leading to these results has received funding from the People Programme (Marie Curie Actions) of the European Union's Seventh Framework Programme FP7/2007-2013/ under REA grant agreement number 609642. The work on this paper was further supported by the Czech Science Foundation (grants 403/10/1235 and 402/11/0948) and by University of Economic, Prague (grant IG102023 and institutional support IP100040). Karel Janda acknowledges research support provided during his long-term visits at New Economic School, Toulouse School of Economics, Australian National University and University of California, Berkeley and the support he receives as an Affiliate Fellow at CERGE-EI, Prague. The views expressed here are those of the authors and not necessarily those of our institutions. All remaining errors are solely our responsibility.

Úvod:

Mikrofinance jsou obecně chápány jako finanční služba určená pro nízkopříjmové obyvatele nebo mikropodniky, zpravidla v rozvojových zemích, bez možnosti přístupu ke standardním bankovním službám. Významným klasickým prvkem mikrofinancí je poskytování malých úvěrů vícečlenným skupinkám, složeným z velké části z ženských dlužníků. Globální rozmach mikrofinancí je zřejmý z toho, že dle údajů mixmarket.org působilo v roce 2003 celosvětově 808 mikrofinančních institucí (MFIs) spravujících úvěry 26 mil. nízkopříjmovým klientům. V roce 2012 se počet evidovaných MFIs zvýšil na 1123, stejně jako se rozrostl počet dlužníků na 87 milionů.

Ze zorného úhlu ekonomicky a sociálně rozvinuté Evropy a Severní Ameriky jsou mikrofinance chápány především jako významný stabilizující prvek ekonomického a společenského rozvoje v rozvíjejících se zemích. Při rozhodování evropských a severoamerických soukromých investorů, nevládních organizací a vládních rozvojových programů o míře jejich podpory MFIs proto hrají důležitou roli sociální dimenze mikrofinancí. K nejvýznamnějším z těchto společenských aspektů patří podíl mikrofinancí na zlepšení situace žen v rozvíjejících se zemích. Záměrem tohoto článku je proto detailní pohled na faktory ovlivňující zapojení žen v mikrofinančních programech.

Celkový přehled vývoje počtu mikrofinančních dlužníků (Příloha) odhaluje výrazné regionální rozdíly v zastoupení žen od téměř výlučného zaměření na ženské dlužníky v Jižní Asii až po přibližně 40-50% zastoupení žen ve Východní a Střední Asii. Již tento první regionální pohled ukazuje, že dominantní postavení žen v kolébce mikrofinancí (na jihoasijském-indickém subkontinentu) nelze automaticky bezvýhradně přenášet do ostatních mikrofinančních regionů.

Při detailnějším pohledu na vývoj zastoupení žen v MFIs je pak z přílohy zřejmé, že v Latinské Americe a Karibiku, Africe, Blízkém východě i Východní Asii a Tichomoří převládá ve sledovaném období od roku 2003 trend mírného poklesu ženských dlužníků. Ačkoliv tento mírný klesající trend zatím nepředstavuje žádnou výraznou odchylku od současného paradigmatu mikrofinancí, jako odvětví posilujícího postavení žen ve společnosti, může se nicméně jednat o signál, který by jak samotné MFIs, tak investoři a podporovatelé z rozvinutých evropských a severoamerických zemí neměli ignorovat.

Některými odborníky je klesající zájem MFIs o ženy vnímán jako pokles sociální efektivnosti, jelikož přibližně 70 % všech chudých na světě tvoří ženy (Khan a Noreen, 2012). Stejně tak bylo již několikrát potvrzeno, že mikroúvěry poskytované ženám mají větší

přínos pro zvýšení životní úrovně rodiny než úvěry poskytované mužům (Haile et al., 2012). Pokles podílu ženských dlužníků je nejčastěji zdůvodňován komercializací mikrofinančního sektoru a rostoucím počtem ziskových MFIs (Janda a Zetek, forthcoming). Tlak na finanční efektivnost MFIs vede totiž k poklesu nabídky úvěrů ženám, jelikož jsou obecně méně bonitní, preferují nižší velikost úvěrů a zpravidla nedisponují žádným úvěrovým zajištěním. Tyto obecné charakteristiky však nejsou v mikrofinanční literatuře dostatečně argumentovány v souvislosti s možnými faktory ovlivňujícími poptávku ženských dlužníků. Většina studií se zaměřuje spíše na zkoumání vlivu žen na mikrofinanční rozvoj (Janda a Turbat, 2013). Cílem naší studie je proto zaplnit výzkumnou mezeru v této oblasti a zaměřit se na otázku, zda vybrané interní a externí faktory jako je podíl klasifikovaných úvěrů v portfoliu, průměrná velikost úvěrů, rostoucí míra konkurence na trhu, finanční soběstačnost, ekonomický růst, velikost mzdy, míra spotřeby, vzdělání, chudoby a zemědělství mají vliv na poptávku žen po úvěrech MFIs.

Zároveň tato práce navazuje na dosavadní studie v časopisu *Politická ekonomie*, zaměřené na diskriminaci žen (Brožová, 2006; Strouhal a Žofková, 2014), případně věnované chudobě (Bauer a Chytilová, 2007), rozvojovým státům (Mandel et al., 2008) pracovnímu trhu nebo politice zaměstnanosti (Tvrdoň, 2008). Tato témata jsou v České republice, stejně jako v řadě dalších vyspělých států, úzce provázána s mikrofinancemi. Značná část zdrojů financování MFIs pochází ze zemí jako Česká republika, které se aktivně podílejí na rozvoji mikrofinančního sektoru a na utváření obecných legislativních pravidel nebo sociálních programů na podporu ekonomického růstu a zaměstnanosti v rozvíjejících se zemích.

Naše panelová regrese pokrývá 337 MFIs působících v 17 státech Latinské Ameriky a Karibiku v letech 2006 až 2012. Pro tento region je charakteristický jak mírný trend k poklesu podílu žen na celkovém počtu mikrofinančních dlužníků, tak trend k rostoucí komercializaci mikrofinancí (zaměření na dosahování příznivých finančních výsledků MFIs). Naše výsledky potvrzují, že počet ziskových MFIs a zvyšující se průměrná velikost mikroúvěrů negativně ovlivňují počet žen zapojených v mikrofinančních programech. Zároveň jsme odhalili negativní vliv na zastoupení žen v případě účelového samofinancování, rostoucího podílu dluhových zdrojů nebo rizikového profilu těchto institucí. Naopak, počet ženských dlužníků se zvyšuje s rostoucí mírou vzdělanosti, porodnosti, velikosti mzdy, flexibilitou trhu práce nebo politikou zaměstnanosti. Závěrem zjišťujeme, že rozhodujícím kritériem žadatelek o úvěr nemusí být vždy cena úvěru, jelikož s růstem klientské úrokové sazby nedochází k poklesu počtu ženských dlužníků v portfoliu MFIs.

Zbytek studie je rozdělen následovně. Příští část poskytuje jednak komplexní přehled dosavadní literatury zkoumající vztah mezi mikrofinancemi a cílovým segmentem žen, jednak charakterizuje náš očekávaný příspěvek k tomuto výzkumu. Část 2 blíže charakterizuje použitá panelová data a zdroje, ze kterých tato studie vychází. Panelová regrese a její detailnější specifikace jsou uvedeny v části 3. Získané výsledky jsou diskutovány v části 4. Část 5 shrnuje naše výsledky.

1. Dosavadní výsledky výzkumu o ženách a mikrofinancích a naše rozšíření

1.1 Dosavadní výsledky

Mezinárodní finanční pomoc rozvojovým státům v boji proti chudobě častokrát vyžaduje, aby vládní orgány přijaly na lokální úrovni strukturální reformy spočívající v liberalizaci domácího a zahraničního obchodu a podpořily tak příliv zahraničních investic od soukromých subjektů. Stejně tak se finanční pomoc zpravidla váže na nezbytná opatření k zamezení růstu deficitu veřejných financí (Izák, 2011), tzn. omezit výdaje na sociální služby, jako jsou různé dotace na pomoc chudým domácnostem (bydlení, vzdělání...), které v konečném důsledku nejvíce pocítí ženy (Pyle a Ward, 2003).

Poptávka žen po mikroúvěrech nemusí znamenat potřebu dorovnávat výpadek v rozpočtu domácnosti, ale může se jednat o půjčku na založení vlastního podnikání nebo vzdělání některého z členů rodiny. Obecně převládá názor, že úvěry poskytované ženám mají vyšší sociální efekt, jelikož ženy mají větší potřebu investovat do zvyšování životní úrovně domácnosti než muži (Pitt a Khandker, 1998). Zároveň se ukazuje, že mikrofinance mohou mít pozitivní vliv na postavení žen ve společnosti, jelikož případný úvěr do produktivních aktiv domácnosti zvyšuje finanční nezávislost ženy na příjmu ostatních členů rodiny (Sanyal, 2009).

S komercializací mikrofinančního sektoru však začíná docházet v mnoha regionech k pozvolnému poklesu podílu ženských dlužníků a potlačování sociální efektivnosti MFIs (Příloha). Zájem poskytovatelů mikrofinančních služeb upřednostňovat ženy jako vlastníky úvěru tak pozvolna klesá nejen ve státech Východní a Střední Asie (-2,5 %), ale také Afriky (-2,1 %), Latinské Ameriky a Karibiku (-1,6 %) nebo Severní Afriky a Blízkého východu (-1,0 %). Jedinými oblastmi, kde se meziročně podíl žen účastných v mikrofinančních programech v průměru zvyšuje, jsou státy Východní Asie a Tichomoří (1,9 %) a Jižní Asie (0,02 %).

Relativní pokles nabídky úvěrů ženám je častokrát dáván do souvislosti s rostoucím počtem ziskových MFIs na trhu a s obecným tlakem na finanční efektivnost, který nutí tyto instituce zvyšovat průměrnou velikost klientských úvěrů a preferovat bonitnější dlužníky (Maclean, 2012; Bezboruah a Pillai, 2013) s cílem zajistit si větší výnosnost z poskytovaných služeb. Zatímco v roce 2000 bylo celosvětově evidováno (mixmarket.org) kolem 90 ziskových MFIs, spravujících aktiva ve výši 1,1 mld. USD, v roce 2012 se jejich počet zvýšil na 440, stejně jako se zvýšila velikost celkových aktiv na 104 mld. USD. Počet neziskových MFIs se za stejné období zvýšil ze 117 na 552 a jejich aktiva vzrostla z 839 mil. USD na 27 mld. USD.

Pro MFIs představuje nabídka úvěrů ženám větší pravděpodobnost navrácení cílové částky (D'Espallier et al., 2011; Skoufias et al., 2013). Na druhou stranu jsou požadavky žen, z důvodu vysoké averze k zadlužování (Bird a Brush, 2002), spojeny s nižšími objemy úvěrů a obchodní záměr, který se rozhodnou financovat, je zpravidla málo ziskový (Coleman, 2000) s poměrně dlouhou dobou návratnosti vloženého kapitálu (Brana, 2013). Nízký objem úvěru může souviset také s nerovnoprávným postavením žen ve společnosti, které brání ženám vlastnit jakákoliv aktiva, která by kryla případný úvěr (Kato a Kratzer, 2013). Ženy proto preferují neformální nebo neziskové MFIs, které se orientují na skupinové úvěry, nevyžadují od dlužníků případné zajištění (D'Espallier et al., 2013a; Bezboruah a Pillai, 2013) a jsou ochotny financovat spíše sociální projekty určené na uživení domácnosti než na budoucí rozvoj (Agier a Szafarz; 2013). Výsledný efekt se však může projevat ve vyšší klientské úrokové sazbě (Coleman, 2000; Kato a Kratzer; 2013), nejčastěji z důvodu nedostatečného zajištění úvěru.

Další příčina poklesu ženských dlužníků souvisí s potřebou regulace MFIs. Vyšší míra transparentnosti MFIs rozšiřuje zdroje financování na klientské vklady a kapitál od soukromých investorů. Janda a Svárovská (2010), Janda et al. (forthcoming) odhalili, že investice do mikrofinancí přináší výnos srovnatelný s jinými dluhovými nástroji a vhodně diverzifikuje investiční portfolio. Na druhou stranu, regulace vyžaduje dodatečné náklady na školení zaměstnanců, reporting nebo kapitálovou přiměřenost. Tyto výdaje se u MFIs projevují navyšováním průměrné velikosti úvěrů, poklesem sociální efektivnosti a počtu žen v mikrofinančních programech (Cull et al., 2011).

Složení úvěrového portfolia ovlivňuje také kvalita a velikost zdrojů financování. Nedostatek prostředků vede MFIs k preferenci bonitnějších klientů, alokaci vyšších úrokových sazeb a poklesu ženských dlužníků (D'Espallier et al., 2013b). Zatímco v regionu Latinské Ameriky a Karibiku dominují převážně regulované MFIs a model samofinancování,

ve státech Afriky, Východní Evropy a Střední Asie, Blízkého východu a Severní Afriky převažují neregulované MFIs a NGOs silně závislé na dotacích (Bogan, 2012; Nawaz, 2010; Caudill et al., 2009). Pokles zastoupení žen v posledních letech zde může souviset s finanční krizí v roce 2007, kdy vládní orgány a soukromé subjekty poměrně razantně omezily své sociální a investiční výdaje (Příloha).

Z výše uvedeného vyplývá, že dosavadní studie zkoumající příčiny poklesu nabídky úvěrů ženám nejsou dostatečně argumentovány z pohledu makroekonomických faktorů jako je ekonomický růst, velikost mzdy, spotřeba domácnosti, dostupnost vzdělání, podíl zemědělské produkce nebo index chudoby. Stejně tak je důležité zohlednit při analýze cílového segmentu rizikový profil MFIs, průměrnou velikost úvěru, míru konkurence na trhu nebo závislost těchto institucí na externích zdrojích.

1.2 Předpokládané výsledky

První část naší studie vychází z některých dosavadních teoretických studií zkoumajících nerovnoprávné postavení žen ve společnosti a jejich uplatnitelnost na trhu práce (Polachek, 1995; Galor a Weil, 1996; Falcao a Soares, 2008; Baguelin, 2010). Za tímto účelem jsme definovali regresní model obsahující proměnné, které charakterizují míru nezaměstnanosti, porodnost, očekávanou délku života, podíl neplacených členů rodiny (Garikipati, 2008) a politiku zaměstnanosti. Zároveň přidáváme některé další relevantní makroekonomické proměnné jako je ekonomický růst, velikost mzdy, spotřeba domácnosti, míra vzdělanosti, očekávaná délka života a index chudoby.

Počet žen bez práce obvykle roste v období kontrakce hospodářského vývoje, kdy se firmy zbavují levné pracovní síly. Čím větší je procento nezaměstnaných žen, tím větší lze očekávat poptávku po mikroúvěrech financující výpadek příjmu v domácnosti nebo založení vlastního podnikání. V tomto ohledu hraje důležitou roli také stabilita pracovního trhu a dostatek pracovních příležitostí pro ženy. Obě proměnné mohou mít pozitivní dopad na příjmy domácností a následně velikost úvěru.

Politika zaměstnanosti má úzkou vazbu na sektor zemědělství, který představuje pro ženy v rozvojových zemích důležitý zdroj příjmů (Haile et al., 2012). Zemědělská produkce je však značně závislá na sezónních výkyvech a nabídce/poptávce vybrané komodity na lokálním trhu. Jelikož řada žen v rozvojových zemích nemá možnost prodávat vybrané komodity na regionální úrovni, převis nabídky (sezónní nadúroda) může tlačit prodejní ceny

těchto komodit dlouhodobě dolů. Čím větší je tedy podíl žen pracujících v zemědělství, tím větší lze předpokládat riziko a pravděpodobnost poklesu podílu ženských dlužníků.

Snaha o zkvalitnění životní úrovně domácností souvisí také s průměrnou délkou života (Rahman et al., 2009). Čím delšího věku se mohou ženy dožít, tím větší je u nich reálný předpoklad financovat dané aktivum prostřednictvím úvěru. Podobný vliv lze očekávat od velikosti reálné mzdy (Mahmud, 2003) určující kupní sílu obyvatel a jejich poptávku po úvěrech. Další proměnné představují celkovou spotřebu domácnosti (Haile et al., 2012; Hindls a Hronová, 2012) a míru vzdělanosti (Rahman et al., 2009). Vyšší procento vzdělané populace povede k růstu poptávky po kvalifikovanější práci a zřejmě také po vyšších objemech úvěrů.

Meziroční změna hrubého domácího produktu slouží jako ukazatel rychlosti ekonomického rozvoje jednotlivých států. Dosavadní nestejnorodá úroveň mikrofinančního trhu v Latinské Americe a Karibiku (LAC) je dána odlišným ekonomickým prostředím a proto hospodářská vyspělost těchto států může být pozitivně korelována s celkovým počtem žen v MFIs (Vanroose, 2008). V oblastech s pomalejším hospodářským rozvojem se naopak zvyšuje počet nízkopříjmových obyvatel. Tyto rodiny se zpravidla vyznačují vysokým počtem dětí zvyšujícím riziko nesplácení úvěru. Narůstající počet nejpotřebnějších potenciálních dlužníků (tzv. core poor) v regionu, bez výraznějších dotací mikrofinančního trhu, může vést samotné MFIs k větší opatrnosti a preferenci bonitnějších dlužníků.

V navazující části upravujeme regresi a rozšiřujeme výčet proměnných o další ukazatele MFIs působících v LAC, kde převažuje ziskový typ MFIs a jejich nízká míra závislosti na dotacích (Bogan, 2012). Dotace zpravidla „uměle“ zvyšují sociální efektivnost MFIs a mohou významně ovlivňovat počet ženských dlužníků. Se způsobem financování úzce souvisí cena úvěru a závislost MFIs na externích zdrojích (Janda et al., 2014). Nedostatek vlastního kapitálu/deposit vede u řady MFIs k vyhledávání finančních zdrojů na mezibankovním trhu. Tento způsob je relativně nákladný a může vést k růstu úrokové sazby z úvěru a poklesu podílu ženských dlužníků.

Wagner a Winkler (2013) upozorňují v souvislosti s komercializací MFIs na jejich větší nestabilitu v případě tržních otřesů. Ta se může významně projevit ve zhoršení kvality úvěrového portfolia. V takovém případě lze očekávat, že MFIs budou preferovat ženské dlužníky, u kterých je větší pravděpodobnost navrácení poskytnutého úvěru. S mikrofinančním rozvojem úzce souvisí také rostoucí konkurence na trhu s vysokým podílem menších MFIs. Tyto instituce však nemusí být schopny dostatečně navyšovat podíl ženských

dlužníků, jelikož vyhledávání core poor je spojeno s vysokými transakčními a operačními náklady, které zejména menší MFIs mají problémy redukovat.

Výčet makroekonomických proměnných ještě rozšíříme o ukazatel podílu žen pracujících v zemědělství. Zde používáme též obecnější ukazatel podílu zemědělství na HDP. Cílem je ověřit význam sektoru zemědělství v širších makroekonomických souvislostech. Lze předpokládat, že mikroúvěry poskytované farmářům jsou tím vyšší, čím příznivější jsou podmínky pro zemědělství v daném státě (Tapella a Frigerio, 2011).

2. Data

Naše data tvoří balancovaný panel 119 ročních pozorování týkajících se 17 zemí během 7 let. Data o MFIs, za období 2006-2012, vycházejí z databáze mixmarket.org. Konkrétně zachycují následující státy; Argentina, Bolívie, Brazílie, Čile, Dominikánská Republika, Ekvádor, Guatemala, Haiti, Honduras, Kolumbie, Kostarika, Panama, Paraguay, Mexiko, Nikaragua, Peru a Salvador. Zbývající proměnné *Wage*, *Consum*, *Edu*, *Poverty*, *Agri*, *GDP*, *UnemW*, *FertilW*, *LifeW*, *VulneW*, *AgriW* a *LaborW* vycházejí z databází Světové Banky, Mezinárodního měnového fondu a Meziamerické rozvojové banky (Tabulka č. 1).

Tabulka č. 1: Obecný popis proměnných (2006-2012)

Proměnná	Počet pozorování	Střední hodnota	Směrodatná odchylka	Medián
<i>Women</i>	119	59,717	13,240	59,140
<i>ALB_ln</i>	119	6,768	0,633	6,807
<i>Num_ln</i>	119	8,905	1,144	9,054
<i>GLP/TA</i>	119	79,263	6,875	80,640
<i>Debt</i>	119	2,584	1,454	2,210
<i>PAR_90</i>	119	4,250	8,299	2,910
<i>Yield_R</i>	119	27,965	13,274	26,400
<i>FSS</i>	119	38,240	26,821	43,750
<i>Profit</i>	119	34,997	20,870	33,333
<i>Wage</i>	119	118,980	24,777	113,360
<i>Consum</i>	119	84,225	12,581	80,140
<i>Edu</i>	119	34,286	7,824	33,250
<i>Poverty</i>	119	36,664	13,222	36,660
<i>Agri</i>	119	9,681	4,788	9,299
<i>GDP</i>	119	4,789	3,324	4,405
<i>UnemW</i>	119	8,156	4,658	7,600
<i>FertilW</i>	119	2,656	0,599	2,578
<i>LifeW</i>	119	76,063	4,520	76,514

<i>VulneW</i>	119	38,301	14,336	33,100
<i>LaborW</i>	119	39,909	3,444	39,542
<i>AgriW</i>	119	11,704	9,128	9,400

Zdroj: mixmarket.org, iadb.org, worldbank.org, imf.org

První ukazatel *Women* představuje podíl ženských dlužníků k celkovému počtu dlužníků MFI. Následující proměnná *ALB_In* vyjadřuje logaritmus průměrné velikosti úvěru na dlužníka. Jako ukazatel sociální efektivity používáme podobně jako Bezboruah a Pillai (2013) logaritmus celkového počtu dlužníků MFI (*Num_In*). *GLP/TA* znázorňuje podíl velikosti úvěrového portfolia k celkové velikosti aktiv MFI. Další proměnná *Debt* zachycuje podíl celkových pasiv k celkové velikosti vlastního kapitálu MFI. Proxy ukazatel kvality úvěrového portfolia *PAR_90* vyjadřuje podíl klasifikovaných úvěrů 90 dní po splatnosti. Jako ukazatel klientské úrokové sazby používáme reálný výnos z úvěrového portfolia (*Yield_R*), podobně jako Janda a Zetek (2014). *FSS* představuje podíl MFIs na trhu, schopných vlastního financování, bez závislosti na dotacích. Nakonec, *Profit* vyjadřuje podíl ziskových MFIs k celkovému počtu MFIs na trhu.

Kupní síla obyvatel je stanovena indexem reálné mzdy na trhu (*Wage*). *Consum* znázorňuje spotřebu domácností a firem vyjádřenou jako podíl k HDP. *Edu* zachycuje procento účastníků školní docházky ve věku 18-24 let. Index chudoby definujeme jako počet nízkopříjmových obyvatel k celkovému počtu obyvatel daného státu (*Poverty*). *Agri* představuje podíl zemědělské produkce k hrubému domácímu produktu (HDP). Jako další ukazatel používáme meziroční změnu růstu HDP (*GDP*). *UnemW* znázorňuje podíl nezaměstnaných žen k celkovému počtu žen na trhu. V rozvojových státech se také poměrně často analyzuje vývoj průměrného počtu narozených dětí (*FertilW*) a očekávaná délka života u žen (*LifeW*). Ukazatel *VulneW* tvoří procento neplacených příslušníků domácností z celkové míry zaměstnanosti na trhu. Nakonec sledujeme, jaké procento pracujících tvoří ženy (*LaborW*) a jaký je jejich podíl v sektoru zemědělství (*AgriW*).

3. Model

Za účelem zkoumání vlivu vybraných proměnných (Tabulka č. 1) na zastoupení ženských dlužníků nejprve vycházíme z regresní rovnice (1.1), kde je zachycena jako závisle proměnná *Women* v roce t a ve státě c a jako nezávisle proměnné; *Wage*, *Consum*, *Edu*, *Poverty*, *GDP*, *UnemW*, *FertilW*, *LifeW*, *VulneW*, *AgriW* a *LaborW*.

$$Women_{it} = \alpha_0 + \beta_1 Wage_{it} + \beta_2 Consum_{it} + \beta_3 Edu_{it} + \beta_4 Poverty_{it} + \beta_5 GDP_{it} + \beta_6 UnemW_{it} + \beta_7 FertilW_{it} + \beta_8 LifeW_{it} + \beta_9 VulneW_{it} + \beta_{10} AgriW_{it} + \beta_{11} LaborW_{it} + \varepsilon_{it}. \quad (1.1)$$

V dalším kroku výchozí rovnici 1.1 upravíme na pravé straně pro vybrané proměnné o faktor ročního zpoždění $t-1$ z důvodu zamezení možnosti zpětného ovlivňování vysvětlované proměnné (1.2).

$$Women_{it} = \alpha_0 + \beta_1 Wage_{it} + \beta_2 Consum_{t-1c} + \beta_3 Edu_{t-1c} + \beta_4 Poverty_{t-1c} + \beta_5 GDP_{it} + \beta_6 UnemW_{t-1c} + \beta_7 FertilW_{it} + \beta_8 LifeW_{it} + \beta_9 VulneW_{t-1c} + \beta_{10} AgriW_{t-1c} + \beta_{11} LaborW_{t-1c} + \varepsilon_{it}. \quad (1.2)$$

Kromě zamezení zpětného vlivu *Women* na *Consum*, *Edu* a *Poverty* (diskutovaných v části 1) definujeme faktor ročního zpoždění $t-1$ pro *UnemW*, *VulneW*, *AgriW* a *LaborW*. Zde vycházíme především z Haile et al. (2012), kteří odhalili negativní dopad mikroúvěrů poskytovaných ženám na pracovní trh. Model (1.2) tak zachycuje hlavní předpokládané makroekonomické determinanty podílu žen na celkovém počtu mikrofinančních dlužníků bez výslovného zachycení vlivu finanční situace mikrofinančního sektoru.

V dalším kroku se zaměříme na vliv ekonomických charakteristik MFIs. Získáme tak model (1.3), kde celkový výčet nezávisle proměnných upravíme na: *ALB_ln*, *Num_ln*, *GLP/TA*, *Debt*, *PAR_90*, *Yield_R*, *FSS*, *Profit*, *Wage*, *Consum*, *Edu*, *Poverty*, *Agri* a *GDP*.

$$Women_{it} = \alpha_0 + \beta_1 ALB_ln_{it} + \beta_2 Num_ln_{it} + \beta_3 GLP/TA_{it} + \beta_4 Debt_{it} + \beta_5 PAR_90_{it} + \beta_6 Yield_R_{it} + \beta_7 FSS_{it} + \beta_8 Profit_{it} + \beta_9 Wage_{it} + \beta_{10} Consum_{it} + \beta_{11} Edu_{it} + \beta_{12} Poverty_{it} + \beta_{13} Agri_{it} + \beta_{14} GDP_{it} + \varepsilon_{it}. \quad (1.3)$$

V dalším kroku regresní rovnici 1.3 upravíme na pravé straně pro některé proměnné o faktor ročního zpoždění $t-1$ z důvodu zamezení možnosti zpětného ovlivňování vysvětlované proměnné (1.4).

$$Women_{it} = \alpha_0 + \beta_1 ALB_ln_{t-1c} + \beta_2 Num_ln_{t-1c} + \beta_3 GLP/TA_{t-1c} + \beta_4 Debt_{it} + \beta_5 PAR_90_{t-1c} + \beta_6 Yield_R_{t-1c} + \beta_7 FSS_{t-1c} + \beta_8 Profit_{it} + \beta_9 Wage_{it} + \beta_{10} Consum_{t-1c} + \beta_{11} Edu_{t-1c} + \beta_{12} Poverty_{t-1c} + \beta_{13} Agri_{it} + \beta_{14} GDP_{it} + \varepsilon_{it}. \quad (1.4)$$

Obecný tvar rovnice je upraven pro ALB_{ln} , kde lze očekávat s růstem poptávky žen po úvěrech následný růst velikosti nabízeného úvěru. Podobně s růstem podílu ženských dlužníků se přirozeně zvyšuje celkový počet dlužníků Num_{ln} a celková velikost úvěrového portfolia GLP/TA . Další možnost zpětného vlivu očekáváme od PAR_{90} , jelikož úvěry poskytované ženám zvyšují pravděpodobnost splácení úvěrů (D'Espallier et al., 2011). Nakonec, $t-1$ přidáváme také k $Yield_R$ a FSS , kde narůstající počet ženských dlužníků zvyšuje pravděpodobnost větší výnosnosti z úvěrového portfolia a finanční soběstačnosti MFIs.

4. Výsledná zjištění

Na výše uvedeném reprezentativním vzorku dat (s využitím programu Gretl) testujeme pomocí regresního modelu s fixními robustními odhady (FE) a náhodnými efekty (RE) vliv vybraných proměnných z rovnic 1.2 a 1.4 na celkový podíl ženských dlužníků MFIs (Tabulky č. 2 a 3). Výběr vhodného modelu jsme ověřili pomocí Hausmanova testu. Jelikož p-hodnota nepřesahuje hodnotu 0,05, bylo pro hledání správného modelu možné použít metodu s fixními efekty. Problém heteroskedasticity jsme korigovali při odhadu modelu FE metodou vážených nejmenších čtverců (WLS), kde jednotlivé váhy byly odvozeny z rozptylu chybového členu jednotlivých pozorování.

Naše výsledky ukazují, že počet ženských dlužníků je významně pozitivně korelovan se všeobecnou úrovní vzdělanosti (Edu), spotřebou domácnosti ($Consum$) a reálných mezd ($Wage$). Přesněji řečeno, dodatečná 10% změna vysvětlujících proměnných je spojena s 2% (Edu), 3% ($Consum$) a 1% ($Wage$) nárůstem počtu ženských dlužníků (Tabulka č. 2). Podobný dopad na zastoupení žen má politika zaměstnanosti. Ve státech, kde dochází k meziročnímu nárůstu počtu pracujících žen ($LaborW$) se zvyšuje podíl ženských dlužníků v průměru o 3 %.

Pro rozvojové státy je typické vysoké procento rodinných příslušníků, kteří pracují bez nároků na mzdu ($VulneW$). Tento problém na trhu práce vede k průměrnému meziročnímu poklesu podílu ženských dlužníků o 0,2-0,3 %. Výsledky odhadu modelu FE v případě regresoru $UnemW$ bez ošetření problému heteroskedasticity nebo s ním nejsou shodné, a to včetně jeho znaménka. Zatímco meziroční změna $UnemW$ je v případě modelu FE bez tohoto ošetření spojena s růstem podílu ženských dlužníků o 1,2 % (p-value = 0,000), po jeho zohlednění naopak ukazuje pokles vysvětlované proměnné o 0,4 % (p-value = 0,068). Z

technického hlediska by se mohlo jevit, že ošetření problému heteroskedasticity by mělo zvýšit přesnost výsledku odhadu vlivu tohoto faktoru, zde bychom byli spíše pro výsledek odhadu jeho vlivu bez zmíněného ošetření problému heteroskedasticity. Tento výsledek patrně více odpovídá skutečnosti, kdy nedostatek pracovních příležitostí na trhu může být nízkopříjmovou populací řešen účasti v mikrofinančním programu a financováním vlastního projektu. V těchto případech je nutno striktně kontrolovat účelovost poskytovaných úvěru, aby nedocházelo k ještě většímu prohlubování pasti chudoby.

Složení úvěrového portfolia MFIs je pozitivně ovlivňováno také průměrným počtem narozených dětí (*FertilW*) a očekávanou délkou života u žen (*LifeW*). S ukazatelem *FertilW* vzniká riziko, že rozhodnutí financovat dluhovými zdroji výdaje na dítě povede k předlužování a dlouhodobé platební neschopnosti. Mikroúvěry jsou poskytovány za relativně vysoké úrokové sazby a žadatelé nemají zpravidla dostatečnou finanční gramotnost. Regulátor by proto měl dbát na větší informovanost žadatelů o úvěr a zároveň dohlížet, aby mikroúvěry byly vynakládány efektivně, na předem vymezený okruh sociálních potřeb dítěte.

Další zkoumanou oblastí je sektor zemědělství (*AgriW*) a podíl nízkopříjmových obyvatel (*Poverty*). Naše výsledky potvrzují významný negativní dopad žen pracujících v zemědělství na jejich účast v mikrofinančních programech. S dodatečnou meziroční změnou *AgriW* se podíl žen snižuje v průměru o 1 %. Stejně tak se ukazuje být narůstající počet nízkopříjmových obyvatel spojován s poklesem ženských dlužníků v průměru 0,4-0,5 %.

Tabulka č. 2: Výsledky regrese bez mikrofinančního sektoru

	FE _t	WLS _t
<i>Konstanta</i>	-688,121**	-173,027***
	(0,027)	(0,006)
<i>Wage</i>	0,005	-0,026
	(0,882)	(0,528)
<i>Consum</i>	0,079	0,045
	(0,556)	(0,656)
<i>Edu</i>	0,046	-0,046
	(0,276)	(0,601)
<i>Poverty</i>	-0,429***	0,563***
	(0,006)	(0,000)
<i>GDP</i>	0,021	0,067
	(0,880)	(0,787)
<i>UnemW</i>	1,148***	-0,428*
	(0,000)	(0,068)
<i>FertilityW</i>	71,489***	11,331***
	(0,000)	(0,000)
<i>LifeW</i>	6,018	1,365***

	(0,114)	(0,007)
<i>VulneW</i>	-0,320*	-0,194**
	(0,059)	(0,037)
<i>AgriW</i>	-0,059	-0,958***
	(0,806)	(0,000)
<i>LaborW</i>	2,793**	2,510***
	(0,020)	(0,000)
R ²	0,896	0,622
Hausman test	0,002	

Poznámka: p-hodnoty jsou uvedeny v závorkách pod odhady koeficientů; *, **, *** označuje hladinu statistické významnosti 10 %, 5 % a 1 %.

Naše závěry stejně tak potvrzují (Tabulka č. 3) významný negativní vliv počtu ziskových MFIs (*Profit*) a průměrné velikosti úvěru (*ALB_In*) na sociální efektivnost mikrofinančního trhu (*Women*). Pokud by se *ALB_In* v počátečním období zvýšilo o 1 %, podíl žen v portfoliu MFIs by se snížil o hodnotu 5,46 procentního bodu. Stejně tak meziroční 10% nárůst *Profit* by vedl, na 5% hladině významnosti, k poklesu zastoupení žen o 2,4 %. Upřednostňování žen klesá také u MFIs s narůstajícím podílem klasifikovaných úvěrů. Dodatečný 10% růst těchto úvěrů se projevuje v poklesu podílu žen o 2 %. Z toho vyplývá, že MFIs zřejmě nereflektují obecnou výhodu spočívající ve větší pravděpodobnosti navrácení cílové částky u ženských dlužníků.

Úspěch mikrofinancí závisí také na velikosti dotačních zdrojů. Ve státech, kde nejsou obchodní aktivity MFIs dostatečně dotovány (*FSS*), dochází poměrně významně k poklesu zastoupených žen. Tento problém se týká především malých/začínajících MFIs, které nemají dostatek vlastního kapitálu a musí spoléhat na dotace a externí zdroje. V tomto případě, 1% změna ukazatele *Debt* (*Debt to equity ratio*) vede k poklesu vysvětlované proměnné o 1,7 %. Naše výstupy zároveň odhalují, že poptávka žen po úvěrech není elastická, jelikož 1% změna *Yield* zvyšuje průměrný podíl žen vlastních úvěrů o 0,3 %.

Z makroekonomických proměnných k poklesu podílu žen vede narůstající počet nízkopříjmových obyvatel (*Poverty*) a sektor zemědělství (*Agri*). Zatímco meziroční změna *GDP* zvyšuje podíl ženských dlužníků, jeho podíl tvořený sektorem zemědělství vysvětlovanou proměnnou naopak snižuje. Podobně jako v případě *AgriW* je důvodem zřejmě vysoká míra rizika a relativně nízká míra návratnosti vloženého kapitálu. Dotace/investiční kapitál by proto neměl být „výhradně“ určen k financování zemědělských projektů, ale měl by více podporovat mikrofinanční programy, které se zaměřují na financování jiných oblastí národního hospodářství.

Tabulka č. 3: Výsledky regrese pro mikrofinanční a makroekonomické proměnné

	FE _t	WLS _t
<i>Konstanta</i>	103,085***	45,975*
	(0,000)	(0,056)
<i>ALB_ln</i>	-5,463**	-8,425***
	(0,013)	(0,000)
<i>Number_ln</i>	1,337	1,081
	(0,535)	(0,248)
<i>GLP/TA</i>	0,342**	0,154
	(0,019)	(0,180)
<i>Debt</i>	-1,674***	0,761
	(0,010)	(0,329)
<i>PAR_90</i>	-0,163***	-0,064
	(0,000)	(0,476)
<i>Yield_R</i>	0,099	0,291***
	(0,348)	(0,002)
<i>FSS</i>	-0,046**	0,007
	(0,013)	(0,811)
<i>Profit</i>	-0,235**	0,005
	(0,023)	(0,919)
<i>Wage</i>	-0,016	0,095***
	(0,717)	(0,003)
<i>Consum</i>	-0,112	0,322***
	(0,314)	(0,000)
<i>Education</i>	0,177***	-0,033
	(0,010)	(0,708)
<i>Poverty</i>	-0,394***	0,285***
	(0,010)	(0,000)
<i>Agriculture</i>	-1,507***	-1,078***
	(0,002)	(0,000)
<i>GDP</i>	0,320*	0,021
	(0,097)	(0,907)
R ²	0,902	0,878
Hausman test	0,001	

Poznámka: p-hodnoty jsou uvedeny v závorkách pod odhady koeficientů; *, **, *** označuje hladinu statistické významnosti 10 %, 5 % a 1 %.

5. Závěr

Naše studie se zaměřila na identifikování a kvantifikování možných příčin poklesu podílu ženských dlužníků v řadě MFIs v posledních letech. Provedený výzkum za období 2006-2012 byl aplikován na vybrané státy Latinské Ameriky a Karibiku, kde působí převážně ziskové MFIs bez významnější závislosti na dotacích. Dotace určené zpravidla jen vybranému okruhu

MFIs totiž destabilizují tržní prostředí mikrofinančního sektoru a uměle navyšují sociální efektivnost, respektive počet žen účastných v mikrofinančních programech.

Závěry naší studie potvrdily, že zastoupení žen klesá z důvodu závislosti MFIs na vlastním způsobu financování. Snaha maximalizovat zisk se projevuje v preferenci bonitnějších dlužníků s poptávkou po vyšších objemech úvěrů. Příčinnou poklesu podílu žen není úroková sazba z úvěru. Poptávka žen po mikroúvěrech se totiž ukazuje být v tomto případě neelastická. Je zajímavé, že MFIs neupřednostňují žadatelky o úvěr ani v případě zhoršené kvality úvěrového portfolia. Obecný předpoklad, že úvěry poskytované ženám mají vyšší pravděpodobnost splácení, tak není MFIs využíván ani v období tržních otřesů.

Značný vliv na pokles podílu ženských dlužníků má jejich začleňování do sektoru zemědělství. Příčinu vidíme především ve vysoké míře rizika spojené s externími vlivy (povodně, sucho...) nebo všeobecnému tlaku na pokles cen finální produkce v případě převisu lokální nabídky. Soukromé subjekty by v tomto případě měly podporovat mikrofinanční programy, které mají za cíl financovat jiné projekty než ty zaměřené na oblast zemědělství.

Účast žen v těchto programech je ovlivňována také vývojem spotřeby domácností, mezd, vzdělaností, kvalitou sociálního prostředí a uplatnitelností žen na trhu práce. Detailnější analýzou jsme došli k závěru, že všechny tyto faktory mají pozitivní vliv na podíl ženských dlužníků v MFIs. Důležitá je permanentní kontrola MFIs, která redukuje vedlejší účinky neúčelových úvěrů nebo nevhodně navržených mikrofinančních projektů.

Naše studie byla sice zaměřena na ženy v mikrofinancích, nicméně zjištěné závěry přispívají i do obecné diskuse o postavení žen v ekonomice a finančním sektoru. Získaná kvantifikace faktorů snižujících nebo naopak zvyšujících možnou diskriminaci žen v přístupu k finančním zdrojům samozřejmě vede k zamyšlení i mimo úzkou cílenou oblast ženských dlužníků v Latinské Americe a Karibiku.

Literatura

AGIER, I.; SZAFARZ, A. 2013. Microfinance and Gender: Is There a Glass Ceiling on Loan Size? *World Development*. 2013, Vol. 42, No. 1, pp. 165-181.

BAGUELIN, O. 2010. Male-Female Wage Gap and Vertical Occupational Segmentation: the Role of Work Attitude. *Recherches Économiques de Louvain*. 2010, Vol. 76, No. 1, pp. 31-55.

BAUER, M.; CHYTILOVÁ, J. 2007. Opomíjená heterogenita lidí aneb proč Afrika dlouhodobě neroste. *Politická ekonomie*. 2007, Vol. 55, No. 1, pp. 72-90.

BEZBORUAH, K. CH.; PILLAI, V. 2013. Assessing the Participation of Women in Microfinance Institutions. *Journal of Social Service Research*. 2013, Vol. 39, No. 5, pp. 616-628.

BIRD, B.; BRUSH, C. G. 2002. A Gendered Perspective on Organizational Creation. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2002, Vol. 26, No. 3, pp. 41-65.

BOGAN, V. L. 2012. Capital Structure and Sustainability: An Empirical Study of Microfinance Institutions. *Review of Economics and Statistics*. 2012, Vol. 94, No. 4, pp. 1045-1058.

BRANA, S. 2013. Microcredit: An Answer to the Gender Problem in Funding? *Small Business Economics*. 2013, Vol. 40, No. 1, pp. 87-100.

BROŽOVÁ, D. 2006. Diskriminace žen v ekonomické teorii vybrané problémy. *Politická ekonomie*, 2006, Vol. 54, No. 5, pp. 646-660.

CAUDILL, S. B.; GROPPER, D. M.; HARTARSKA, V. 2009. Which Microfinance Institutions Are Becoming More Cost Effective with Time? *Journal of Money, Credit and Banking*. 2009, Vol. 41, No. 4, pp. 651-672.

COLEMAN, S. 2000. Access to Capital and Terms of Credit: A Comparison of Men-and Women-Owned Small Businesses. *Journal of Small Business Management*. 2000, Vol. 38, No. 3, pp. 37-52.

CULL, R.; DEMIRGÜÇ-KUNT, A.; MORDUCH, J. 2011. Does Regulatory Supervision Curtail Microfinance Profitability and Outreach? *World Development*. 2011, Vol. 39, No. 6, pp. 949-965.

D'ESPALLIER, B.; GUÉRIN, I.; MERSLAND, R. 2013a. Focus on Women in Microfinance Institutions. *Journal of Development Studies*. 2013, Vol. 49, No. 5, pp. 589-608.

D'ESPALLIER, B. HUDON, M.; SZAFARZ, A. 2013b. Unsubsidized Microfinance Institutions. *Economics Letters*. 2013, Vol. 120, No. 2, pp. 174-176.

D'ESPALLIER, B.; GUÉRIN, I.; MERSLAND, R. 2011. Women and Repayment in Microfinance: A Global Analysis. *World Development*. 2011, Vol. 39, No. 5, pp. 758-772.

FALCAO, B. L. S.; SOARES, R. R. 2008. The Demographic Transition and the Sexual Division of Labor. *Journal of Political Economy*. 2008, Vol. 116, No. 6, pp. 1058-1104.

GALOR, O.; WEIL, D. N. 1996. The Gender Gap, Fertility, and Growth. *The American Economic Review*. 1996, Vol. 86, No. 3, pp. 374-387.

GARIKIPATI, S. 2008. The Impact of Lending to Women on Household Vulnerability and Women's Empowerment: Evidence from India. *World Development*. 2008, Vol. 36, No. 12, pp. 2620-2642.

HAILE, H. B.; BOCK, B.; FOLMER, H. 2012. Microfinance and Female Empowerment: Do Institutions Matter? *Women's Studies International Forum*. 2012, Vol. 35, No. 4, pp. 256-265.

HINDLS, R.; HRONOVÁ, S. 2012. Odráz ekonomického vývoje vybraných zemí ve struktuře výdajů na konečnou spotřebu. *Politická ekonomie*. 2012, Vol. 60, No. 4, pp. 425-441.

IZÁK, V. 2011. Government Expenditures and Taxes Influence on the Economic Growth (Empirical Analysis). *Politická ekonomie*. Vol.59, No. 2, pp. 147-163.

JANDA, K.; RAUSSER, G.; SVAROVSKA, B. (forthcoming): Can Investment in Microfinance Funds Improve Risk-Return Characteristics of a Portfolio? *Technological and Economic Development of Economy*.

JANDA, K.; SVÁROVSKÁ, B. 2010. Investing into Microfinance. *Journal of Business Economics and Management*. 2010, Vol. 11, No. 3, pp. 483-510.

JANDA, K.; TRAN, V. Q.; ZETEK, P. 2014. Vliv externího financování na mikrofinanční rozvoj - makro pohled, MPRA Paper 58170, University Library of Munich, Germany.

JANDA, K.; TURBAT, B. 2013. Determinants of Financial Performance of Microfinance Institutions in Central Asia. *Post-Communist Economies*. 2013, Vol. 4, No. 25, pp. 558-569.

JANDA, K.; ZETEK, P. 2014. Macroeconomic Factors Influencing Interest Rates of Microfinance Institutions in Latin America and the Caribbean. *Agricultural Economics – Czech*. 2014, Vol. 4, No. 60, pp. 59-173.

JANDA, K.; ZETEK, P. (forthcoming): Mikrofinanční revoluce: kontroverze a výzvy. *Politická ekonomie*.

KATO, M. P.; KRATZER, J. 2013. Empowering Women through Microfinance: Evidence from Tanzania. *ACRN Journal of Entrepreneurship Perspectives*. 2013, Vol. 2, No. 1, pp. 31-59.

KHAN, R. E. A.; NOREEN, S. 2012. Microfinance and Women Empowerment: A Case Study of District Bahawalpur (Pakistan). *African Journal of Business Management*. 2012, Vol. 6, No.12, pp. 4514-4521.

MACLEAN, K. 2012. Banking on Women's Labour: Responsibility, Risk and Control in Village Banking in Bolivia. *Journal of International Development*. 2012, Vol. 24, No. 4, pp. 100-111.

MAHMUD, S. 2003. Actually how Empowering is Microcredit? *Development and Change*. 2003, Vol. 34, No. 4, pp. 577-605.

MANDEL, M.; TOMŠÍK, V.; BRADA, J. C. 2008. Intertemporální přístup k platební bilanci: vztah a míry investic v bohatých, chudých a tranzitivních ekonomikách. *Politická ekonomie*. 2008, Vol. 56, No. 2, pp. 147-161.

NAWAZ, A. 2010. Performance of Microfinance: The Role of Subsidies [CEB Working Paper No. 10/008]. Centre Emile Bernheim - Research Institute in Management Sciences, 2010.

PITT, M. M.; KHANDKER, S. R. 1998. The Impact of Group-Based Credit Programs on Poor Households in Bangladesh: Does the Gender of Participants Matter? *Journal of Political Economy*. 1998, Vol. 106, No. 5, pp. 958-996.

POLACHEK, S. W. 1995. Earnings Over the Life Cycle: What Do Human Capital Models Explain? *Scottish Journal of Political Economy*. 1995, Vol. 42, No. 3, pp. 267-289.

PYLE, J. L.; WARD, K. 2003. Recasting Our Understanding of Gender and Work During Global Restructuring. *International Sociology*. 2003, Vol. 18, No. 3, pp. 461-489.

RAHMAN, S.; JUNANKAR, P. N.; MALLIK, G. 2009. Factors Influencing Women's Empowerment on Microcredit Borrowers: a Case Study in Bangladesh. *Journal of the Asia Pacific Economy*. 2009, Vol. 14, No. 3, pp. 287-303.

SANYAL, P. 2009. From Credit to Collective Action: The Role of Microfinance in Promoting Women's Social Capital and Normative Influence. *American Sociological Review*. 2009, Vol. 74, No. 4, pp. 529-550.

SKOUFIAS, E.; LEITE, P.; NARITA, R. 2013. Expanding Microfinance in Brazil: Credit Utilisation and Performance of Small Firms. *Journal of Development Studies*. 2013, Vol. 49, No. 9, pp. 1256-1269.

STROUHAL, D.; Žofková, M. 2014. Odhad mzdové srážky za mateřství v České republice. *Politická ekonomie*. Vol. 62, No. 5, (forthcoming).

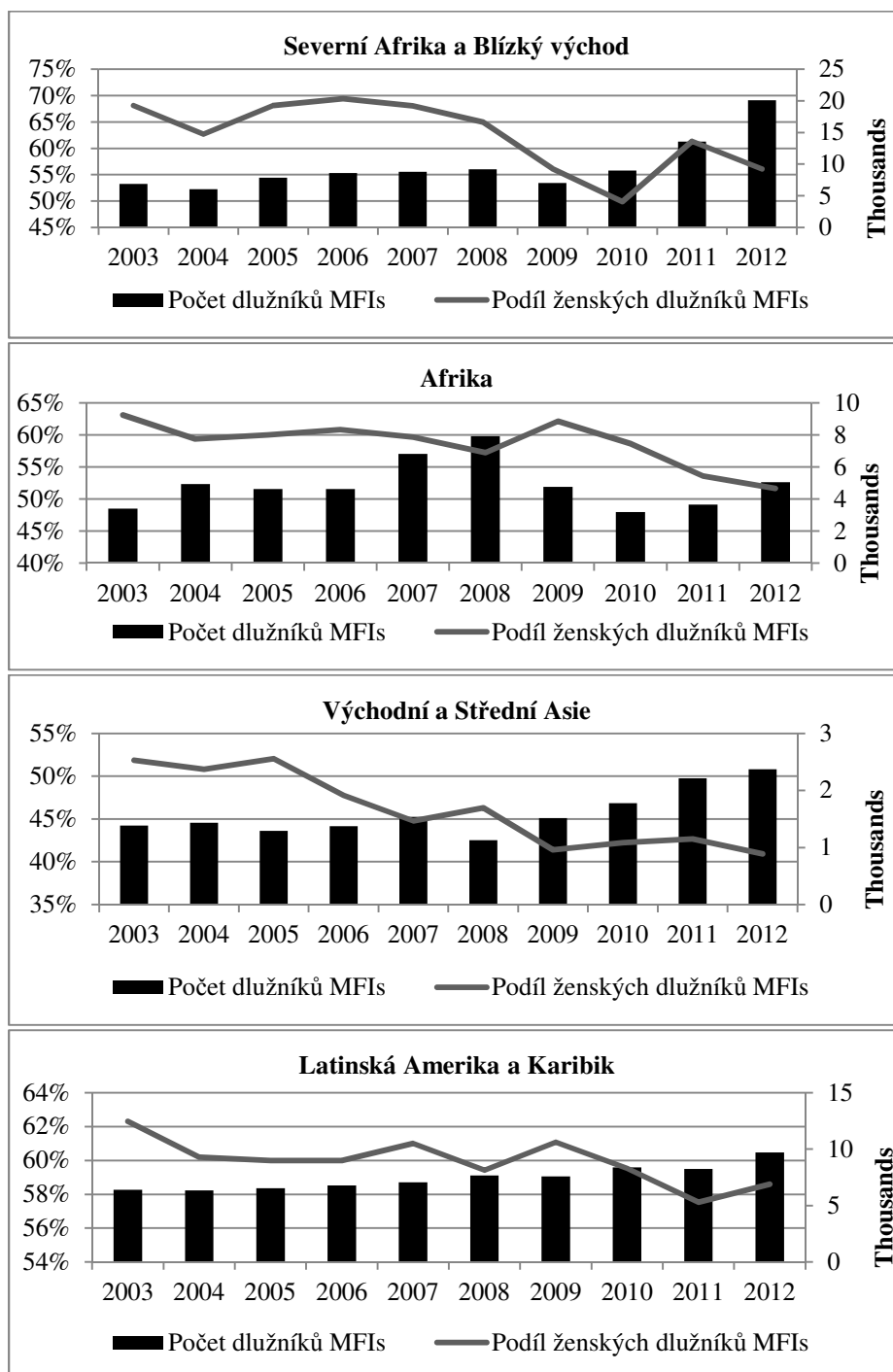
TAPPELLA, E.; FRIGERIO, M. M. 2011. Old Wine in New Bottles? Rural Credit and Small Scale Agriculture. Lessons from the Case of Social and Agricultural Programme in Argentina. *Cuadernos de Desarrollo Rural*. 2011, Vol. 8, No. 67, pp. 17-43.

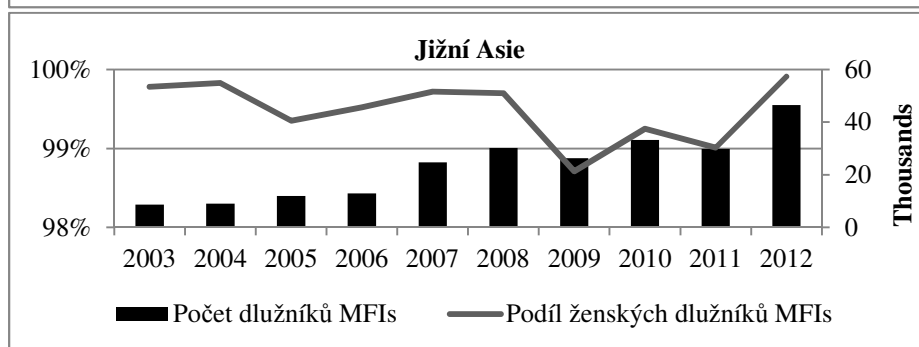
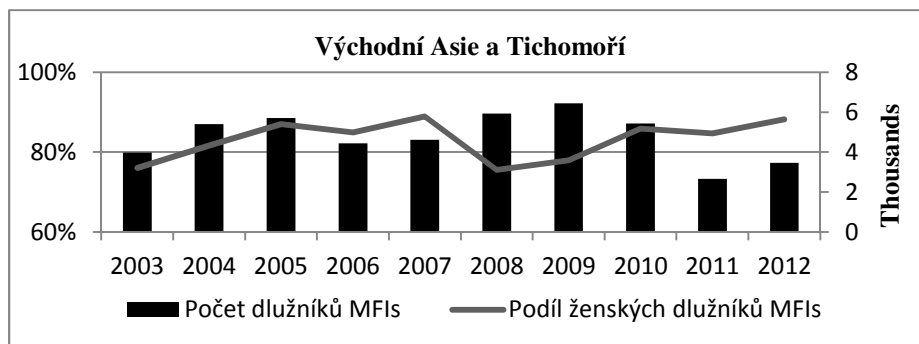
TVRDOŇ M. 2008. Institucionální aspekty fungování trhu práce. *Politická ekonomie*. 2008, Vol. 56, No. 5, pp. 621-642.

VANROOSE, A. 2008. What Macro Factors Make Microfinance Institutions Reach Out? *Journal of Savings and Development*. 2008, Vol. 32, No. 3, pp. 153-174.

WAGNER, CH.; WINKLER, A. 2013. The Vulnerability of Microfinance to Financial Turmoil - Evidence from the Global Financial Crisis. *World Development*. 2013, Vol. 51, pp. 71-90.

Příloha: Vývoj podílu ženských dlužníků v jednotlivých regionech

Zdroj: mixmarket.org